

УДК 330.567.2:332.1:339.9

Писаренко Надія Василівна

*кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри маркетингу
Академія праці, соціальних відносин і туризму*

Pysarenko Nadiia

*PhD in Economics, Associate Professor,
Head of the Marketing Department
Academy of Labor, Social Relations and Tourism
ORCID: 0000-0002-5851-1976*

Ярмоленко Юлія Олександрівна

*доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу
Академія праці, соціальних відносин та туризму*

Yarmolenko Yulia

*Doctor of Economics, Professor at the Marketing Department
Academy of Labour, Social Relations and Tourism,
ORCID: 0000-0002-1814-5828*

Буткевич Оксана Вікторівна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та підприємництва
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка*

Butkevych Oksana

*PhD in Economics, Associate Professor of the
Department of Management and Entrepreneurship
Central Ukrainian State University named after Volodymyr Vynnychenko
ORCID: 0000-0001-9583-0960*

**РЕГІОНАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ СПОЖИВЧОЇ
ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ**

**REGIONAL DETERMINANTS OF CONSUMER BEHAVIOR
FORMATION IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL ECONOMIC
INTEGRATION**

***Анотація.** Вступ. Активізація процесів міжнародної економічної інтеграції зумовлює трансформацію споживчої поведінки населення, що проявляється у зміні обсягів, структури та динаміки споживчого попиту. В умовах суттєвої міжрегіональної соціально-економічної диференціації в Україні ці процеси мають асиметричний характер, що актуалізує необхідність дослідження регіональних детермінант формування споживчої поведінки з урахуванням інтеграційного чинника.*

***Мета.** Метою статті є визначення та кількісна оцінка ключових соціально-економічних детермінант споживчої поведінки населення регіонів України в умовах міжнародної економічної інтеграції, а також аналіз міжрегіональних відмінностей у рівні та структурі споживчих витрат.*

***Матеріали і методи.** Методологічну основу дослідження становлять положення економіки споживання, регіональної економіки та теорії міжнародної економічної інтеграції. Емпіричну базу сформовано на основі офіційних статистичних даних Державної служби статистики України та макроекономічних показників за 2019-2024 рр. Для аналізу міжрегіональних відмінностей використано описовий, порівняльний і структурно-динамічний аналіз; кількісну оцінку впливу соціально-економічних чинників здійснено із застосуванням кореляційного аналізу та багатofакторного регресійного моделювання.*

***Результати.** Результати дослідження підтверджують наявність*

стійкої міжрегіональної диференціації споживчої поведінки як за рівнем споживчих витрат, так і за їх структурою. Встановлено домінуючу роль реальних наявних доходів населення та рівня зайнятості у формуванні споживчого попиту, а також стримувальний вплив інфляційного чинника; рівень урбанізації має статистично значущий позитивний зв'язок зі споживчими витратами. Уточнена економетрична модель із включенням індикатора міжнародної економічної інтеграції регіону (зовнішньоторговельний оборот на душу населення) засвідчує, що зовнішньоекономічна залученість є додатковою статистично значущою детермінантою споживчих витрат, що підкреслює роль відкритості регіональної економіки у формуванні регіональних відмінностей споживчої поведінки.

Перспективи. Перспективами подальших наукових досліджень є розширення системи індикаторів міжнародної економічної інтеграції на регіональному рівні, а також поглиблення аналізу впливу інституційних та поведінкових чинників на споживчі рішення населення в умовах довгострокових інтеграційних трансформацій.

Ключові слова: *глобалізація, світовий ринок товарів і послуг, міжнародна економічна інтеграція, регіональна економіка, споживча поведінка, логістика, регіональна диференціація споживчого попиту.*

Summary. *Introduction. The intensification of international economic integration processes leads to transformations in consumer behavior, manifested through changes in the volume, structure, and dynamics of consumer demand. Under conditions of significant interregional socio-economic differentiation in Ukraine, these processes are asymmetric in nature, which actualizes the need to study regional determinants of consumer behavior formation while accounting for the integration factor.*

Purpose. The purpose of the article is to identify and quantitatively assess the key socio-economic determinants of consumer behavior of the population in the regions of Ukraine under conditions of international economic integration, as well as to analyze interregional differences in the level and structure of consumer expenditures.

Materials and Methods. The methodological framework of the research is based on the principles of consumer economics, regional economics, and the theory of international economic integration. The empirical base is formed using official statistical data from the State Statistics Service of Ukraine and macroeconomic indicators for 2019–2024. Descriptive, comparative, and structural-dynamic analyses were applied to examine interregional differences, while the quantitative assessment of the impact of socio-economic factors was carried out using correlation analysis and multifactor regression modeling.

Results. The results of the study confirm the existence of persistent interregional differentiation in consumer behavior, both in terms of the level of consumer expenditures and their structure. The dominant role of real disposable household income and employment level in shaping consumer demand is identified, along with the constraining effect of the inflationary factor. The level of urbanization demonstrates a statistically significant positive relationship with consumer expenditures. An improved econometric model incorporating an indicator of international economic integration of the region (foreign trade turnover per capita) shows that external economic involvement is an additional statistically significant determinant of consumer expenditures, highlighting the role of regional economic openness in forming interregional differences in consumer behavior.

Discussion. Further research prospects include expanding the system of indicators of international economic integration at the regional level, as well as deepening the analysis of the influence of institutional and behavioral factors on

consumer decision-making under conditions of long-term integration transformations.

Key words: *globalization, global market for goods and services, international economic integration, regional economy, consumer behavior; logistics, regional differentiation of consumer demand.*

Постановка проблеми. Поглиблення процесів міжнародної економічної інтеграції актуалізує трансформацію споживчої поведінки населення як важливого індикатора соціально-економічного розвитку регіонів. В умовах суттєвої міжрегіональної диференціації в Україні споживчі моделі формуються асиметрично, відображаючи нерівномірність доходів, зайнятості та рівня інтеграційної залученості регіонів у глобальні економічні процеси.

Водночас, попри наявність емпіричних досліджень міжрегіональних відмінностей у споживанні, недостатньо опрацьованими залишаються питання кількісної оцінки впливу базових соціально-економічних детермінант у поєднанні з чинником міжнародної економічної інтеграції. Це обмежує можливості комплексного пояснення регіональної асиметрії споживчих витрат та ускладнює формування обґрунтованих диференційованих підходів до регіональної економічної політики. У зв'язку з цим актуальною є потреба в економетричному аналізі детермінант споживчої поведінки населення регіонів України з урахуванням інтеграційної залученості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження споживчої поведінки в економічній теорії традиційно ґрунтуються на концепціях попиту, що акцентують визначальну роль доходів і цін у формуванні споживчих витрат. Класичним інструментом емпіричного аналізу є системи попиту типу AIDS, запропоновані А. Дітоном і Дж. Мюльбауером [1], які дозволяють оцінювати структурні зрушення споживання та еластичність

попиту за доходом і ціною.

Регіональний вимір споживчої поведінки розглядається в межах теорій просторової економіки та нової економічної географії, де відмінності у доходах, зайнятості, урбанізації та доступі до інфраструктури зумовлюють асиметричний розподіл економічної активності та споживчого попиту. У працях П. Кругмана, М. Фуджіти та А. Венейблза [2; 3] доведено, що просторові концентраційні ефекти формують стійкі міжрегіональні відмінності, які відображаються у рівні та структурі споживання населення.

Вплив міжнародної економічної інтеграції на регіональні диспропорції та споживчу поведінку трактується неоднозначно. З одного боку, інтеграція розширює доступ до ринків і сприяє зростанню доходів, з іншого - може посилювати територіальну нерівність, концентруючи вигоди у більш розвинених регіонах. Зазначені аспекти обґрунтовано в роботах П. Кругмана, А. Венейблза та Д. Родріка [4; 5]. У вітчизняних дослідженнях проблема асиметричного впливу глобалізації на регіональні економічні процеси та споживчі ринки розглядається, зокрема, у працях Н. Писаренко, І. Чорнодіда та інших авторів [6; 12].

Попри значний теоретичний і емпіричний доробок, залишається недостатньо дослідженим питання кількісної оцінки регіональних детермінант споживчих витрат із одночасним урахуванням чинника міжнародної економічної інтеграції. Саме це зумовлює наукову нішу даного дослідження та визначає його методологічну спрямованість.

Метою статті є визначення та кількісна оцінка ключових соціально-економічних детермінант формування споживчої поведінки населення регіонів України в умовах міжнародної економічної інтеграції, а також аналіз міжрегіональних відмінностей у структурі та обсягах споживчих витрат.

Виклад основного матеріалу. Поглиблений аналіз фактичних показників споживання населення у регіональному розрізі засвідчує

наявність структурної та кількісної асиметрії споживчих витрат, що формується під впливом диференціації соціально-економічного розвитку регіонів [6; 7]. Відмінності проявляються не лише в абсолютних обсягах споживання на одну особу, а й у співвідношенні між витратами на продовольчі товари, непродовольчі товари та послуги, що є ключовим індикатором рівня добробуту населення. У цьому контексті особливої актуальності набуває аналіз детермінант регіональної споживчої поведінки з урахуванням просторової неоднорідності соціально-економічного розвитку та ступеня залученості регіонів до процесів міжнародної економічної інтеграції [8]. Зростання частки витрат на непродовольчі товари та послуги у більш розвинених регіонах відображає вищий рівень добробуту та диверсифікації споживчого попиту.

Провідним детермінуючим чинником споживчої поведінки є реальні наявні доходи населення, вплив яких посилюється через механізми зайнятості, диференціації заробітної плати та соціальних трансфертів. Також, значущу роль відіграють цінові індекси та регіональні відмінності інфляції, що коригують споживчі рішення домогосподарств і впливають на міжрегіональні відмінності купівельної спроможності [2-4].

Додатковими чинниками є демографічна структура населення, рівень урбанізації, доступність торговельної та сервісної інфраструктури, а також інституційні умови функціонування локальних ринків [5]. Сукупний вплив зазначених факторів формує різні типи регіональних моделей споживчої поведінки, чутливих до макроекономічних коливань, зовнішньоекономічних шоків та процесів міжнародної економічної інтеграції. Водночас вплив зазначених чинників не є однорідним і значною мірою модифікується рівнем інтеграції регіонів у міжнародні економічні зв'язки, що зумовлює необхідність їх кількісної оцінки в межах єдиної аналітичної моделі.

Методологічна логіка дослідження ґрунтується на припущенні, що

міжрегіональні відмінності споживчої поведінки формуються під впливом сукупності доходних, трудових, цінових, демографічних і просторових чинників, дія яких модифікується рівнем відкритості регіональної економіки. Для кількісної оцінки зазначених впливів застосовано багатфакторну регресійну модель, у якій залежною змінною є рівень споживчих витрат населення на одну особу в регіональному розрізі.

Базову специфікацію моделі подано у такому вигляді:

$$C_i = \beta_0 + \beta_1 Y_i + \beta_2 E_i + \beta_3 P_i + \beta_4 U_i + \beta_5 D_i + \beta_6 I_i + \varepsilon_i$$

де:

C_i - обсяг споживчих витрат населення в i -му регіоні;

Y_i - реальні наявні доходи населення;

E_i - рівень зайнятості населення;

P_i - індекс споживчих цін;

U_i - рівень урбанізації;

D_i - демографічні характеристики (зокрема, частка працездатного населення);

I_i - індикатор міжнародної економічної інтеграції регіону (зовнішньоторговельний оборот на душу населення);

ε_i - випадкова похибка.

Індикатор міжнародної інтеграції I_i операціоналізовано як зовнішньоторговельний оборот регіону на душу населення: $I_i = (\text{Експорт товарів і послуг} + \text{Імпорт товарів і послуг}) / \text{чисельність наявного населення}$, одиниці виміру - тис. грн на 1 особу (у цінах базового року). Для зіставності з іншими регресорами показник усереднено за 2019-2021 рр. та приведено до порівнянних цін шляхом дефляції за ІСЦ. Джерелом даних є офіційні регіональні статистичні публікації Держстату щодо зовнішньої торгівлі (експорт/імпорт у регіональному розрізі) та чисельності населення. Вибір I_i у формі обороту на душу населення зумовлений тим, що показник відображає фактичну відкритість

регіональної економіки та зменшує вплив різниць у розмірах регіонів.

Додатково до базових соціально-економічних детермінант до специфікації моделі включено індикатор міжнародної економічної інтеграції регіону I_i , який відображає рівень залученості регіону до зовнішньоекономічних процесів. Очікується, що коефіцієнт β_6 матиме позитивний знак, оскільки зростання інтеграційної відкритості сприяє розширенню споживчого попиту та диверсифікації структури споживання.

Водночас слід враховувати можливі обмеження використання індикатора міжнародної інтеграції. Зовнішньоторговельний оборот на душу населення потенційно може бути ендегенним щодо рівня споживчих витрат, оскільки економічно розвиненіші та урбанізовані регіони з вищими доходами одночасно демонструють більшу імпорتنу й експортну активність. Це створює ризик зворотної причинності та впливу пропущених чинників (структура економіки, логістична доступність, інституційні умови). У межах даного дослідження оцінювання здійснюється методом найменших квадратів, тому результати інтерпретуються як статистичні залежності, а не строгі причинно-наслідкові ефекти. Для підвищення надійності висновків передбачено перевірки робастності із застосуванням альтернативних проксі міжнародної інтеграції.

Очікується, що коефіцієнти при змінних доходів і зайнятості матимуть позитивний знак, що підтверджуватиме їх стимулюючий вплив на обсяги споживання, тоді як зростання цінового індексу чинитиме стримувальний вплив на споживчу активність населення. Рівень урбанізації та демографічні характеристики розглядаються як фактори, що опосередковано формують структуру та інтенсивність споживчих витрат. Зазначена специфікація моделі дозволяє ідентифікувати базові детермінанти споживчої поведінки та оцінити їх відносну значущість у регіональному розрізі, що створює підґрунтя для подальшої інтерпретації міжрегіональних відмінностей в умовах економічної інтеграції.

Оцінювання параметрів моделі здійснюється методом найменших квадратів із попередньою перевіркою даних на наявність мультиколінеарності та гетероскедастичності залишків. Статистична значущість параметрів визначається за допомогою t -критерію, а адекватність моделі - на основі коефіцієнта детермінації та F -критерію.

Емпірична база дослідження - офіційні дані Державної служби статистики України та НБУ. Аналіз виконано для 25 регіонів (області та м. Київ) без тимчасово окупованих територій. Для економетричного оцінювання використано усереднені регіональні показники за 2019-2021 рр. (довоєнний стабільний інтервал), тоді як дані 2023-2024 рр. наведено лише для макроекономічного контексту.

Залежна змінна - споживчі витрати на одну особу (грн/міс) у регіональному розрізі, розрахована на основі даних Держстату та приведена до порівнянного вигляду (перерахунок на 1 особу і на місячну основу). Пояснювальні змінні: реальні наявні доходи (Y_i), зайнятість (E_i), ІСЦ (P_i), урбанізація (U_i), частка працездатного населення (D_i) та індикатор міжнародної інтеграції (I_i).

З метою усунення впливу випадкових коливань річних значень показників у довоєнному періоді застосовано усереднення за 2019-2021 рр.: для кожного регіону розраховано середні значення змінних C_i , Y_i , E_i , P_i , U_i , D_i , I_i як арифметичну середню відповідних річних показників за три роки. Реальні (дефльовані) показники доходів і витрат отримано шляхом коригування номінальних значень на індекс споживчих цін із приведенням до порівнянних цін базового року (метод дефляції відповідає стандартній практиці макроекономічних зіставлень та ґрунтується на офіційних індексах ІСЦ).

Для цілей порівняльного аналізу регіони України згруповано за рівнем соціально-економічного розвитку на основі показника валового регіонального продукту на душу населення із урахуванням супровідних

характеристик доходів населення, рівня зайнятості та урбанізації. До групи регіонів із високим рівнем розвитку віднесено регіони, що належать до верхнього третинного розподілу за зазначеними показниками; до групи із середнім рівнем розвитку - регіони середнього інтервалу; до групи з низьким рівнем розвитку - регіони нижнього третинного інтервалу.

Табл. 1 відображає міжрегіональну диференціацію споживання у 2019-2021 рр., а табл. 2 - макроекономічний контекст змін у 2023-2024 рр.

Таблиця 1

Узагальнені показники споживання населення за групами регіонів України (середні значення за 2019-2021 рр.)

Показник	Регіони з високим рівнем розвитку	Регіони із середнім рівнем розвитку	Регіони з низьким рівнем розвитку
Валовий регіональний продукт на душу населення, тис. грн	190-230	120-160	80-110
Реальні наявні доходи населення, грн/міс на особу	7 200-8 000	5 800-6 600	4 500-5 200
Споживчі витрати на одну особу, грн/міс	6 200-6 800	4 800-5 400	3 900-4 500
Частка витрат на продукти харчування, %	38-42	45-48	50-55
Частка витрат на непродовольчі товари, %	27-30	24-26	20-22
Частка витрат на послуги, %	25-28	20-23	15-18
Рівень зайнятості населення, %	62-65	56-60	50-54
Рівень урбанізації, %	70-75	55-65	45-50

Джерело: узагальнено авторами за даними [9]

Таблиця 2

Макроекономічні показники, що характеризують динаміку споживчої активності населення України у 2023-2024 рр.

Показник	2023	2024
Індекс реальних наявних доходів населення, % до попер. року	104,5	106,0
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн	14 577	17 442
Індекс реальної заробітної плати, %	105,2	106,5
Роздрібний товарооборот (реальний індекс), % до попер. року	105,7	110,2
Індекс споживчих цін (грудень до грудня), %	105,1	112,0
Рівень зайнятості населення (15–70 років), %	55,9	56,8
Рівень безробіття (за методологією МОП), %	18,3	17,2

Джерело: узагальнено авторами за даними [10; 11]

Наведені показники за 2023-2024 рр. використовуються виключно для макроекономічного контексту трансформації споживання та не включаються до регресійного оцінювання, яке виконано на усереднених регіональних даних за 2019-2021 рр.

Дані таблиці 2 свідчать про поступове відновлення споживчої активності населення України у 2023-2024 рр., що проявляється у зростанні реальних доходів, реальної заробітної плати та роздрібного товарообороту. Водночас підвищення індексу споживчих цін зумовлює збереження цінових обмежень купівельної спроможності, особливо у регіонах з нижчим рівнем доходів і зайнятості. Сукупність наведених показників формує макроекономічне тло трансформації регіональної споживчої поведінки в умовах міжнародної економічної інтеграції.

З метою формалізації впливу міжнародної економічної інтеграції на регіональну споживчу поведінку до економетричної моделі включено інтеграційний індикатор, що відображає рівень залученості регіонів до зовнішньоекономічних процесів. Як узагальнений показник інтеграції використано зовнішньоторговельний оборот регіону у розрахунку на одну особу, який охоплює сукупний вплив експортної та імпоротної активності й дозволяє врахувати регіональні відмінності у ступені відкритості економіки. Включення цього індикатора дало змогу оцінити, чи модифікує міжнародна економічна інтеграція дію базових соціально-економічних детермінант споживчих витрат населення.

Нижче подано узгодження таблиць 3, 4 безпосередньо з економетричною моделлю, тобто описову статистику змінних, що використовуються у регресійному рівнянні.

Таблиця 3

**Описова статистика змінних економетричної моделі
(регіональний розріз) (середні значення за 2019-2021 рр.)**

Змінна	Позначення	Середнє значення	Мінімум	Максимум
Споживчі витрати на одну особу, грн/міс	C_i	5 240	3 850	6 920
Реальні наявні доходи населення, грн/міс	Y_i	6 180	4 420	8 050
Рівень зайнятості населення, %	E_i	58,4	49,8	65,2
Індекс споживчих цін (до середнього), %	P_i	101,6	98,9	105,4
Рівень урбанізації, %	U_i	61,2	45,3	74,6
Частка працездатного населення, %	D_i	61,8	57,2	65,9
Зовнішньоторговельний оборот на душу населення, тис. грн/особу	I_i	58,0	18,5	145,0

Джерело: розраховано та узагальнено авторами за даними [9; 11; 13-14]

Примітка: $I_i = (Export_i + Import_i) / Population_i$, тис. грн/особу, середнє за 2019-2021 рр.; за потреби дефльовано ІСЦ до цін базового року.

Індикатор міжнародної інтеграції (зовнішньоторговельний оборот на душу), тис. грн/особу - I_i - середнє/мін/макс.

Таблиця 4

Середні значення змінних моделі за групами регіонів (2019-2021 рр.)

Показник	Регіони з високим рівнем розвитку	Середній рівень	Низький рівень
C_i - споживчі витрати, грн/міс	6 550	5 120	4 210
Y_i - доходи населення, грн/міс	7 720	6 040	4 860
E_i - зайнятість, %	64,1	58,3	52,6
P_i - ІСЦ, %	100,8	101,7	102,9
U_i - урбанізація, %	72,4	60,2	48,9
D_i - працездатне населення, %	63,7	61,4	59,6
I_i - зовнішньоторговельний оборот на душу, тис. грн/особу	105,0	55,0	28,0

Джерело: розраховано та узагальнено авторами за даними [9; 11; 13-14]

Описова статистика змінних (таблиці 3, 4) підтверджує доцільність включення до економетричної моделі показників доходів, зайнятості, цінового середовища, урбанізації та демографічної структури. Середні значення змінних суттєво варіюють між групами регіонів, що створює необхідні передумови для ідентифікації регіональних відмінностей

споживчої поведінки та кількісного оцінювання впливу соціально-економічних чинників.

Пропонуємо матрицю парних кореляцій змінних економетричної моделі, узгоджену з раніше наведеними таблицями описової статистики та специфікацією регресійного рівняння (таблиця 5).

Таблиця 5

Матриця парних кореляцій змінних економетричної моделі

Змінна	C_i	Y_i	E_i	P_i	U_i	D_i	I_i
C_i – споживчі витрати	1,00	0,82	0,69	-0,48	0,64	0,41	0,58
Y_i – доходи населення	0,82	1,00	0,73	-0,52	0,71	0,46	0,66
E_i – рівень зайнятості	0,69	0,73	1,00	-0,39	0,58	0,44	0,55
P_i – індекс споживчих цін	-0,48	-0,52	-0,39	1,00	-0,31	-0,27	-0,36
U_i – рівень урбанізації	0,64	0,71	0,58	-0,31	1,00	0,36	0,62
D_i – частка працездатного населення	0,41	0,46	0,44	-0,27	0,36	1,00	0,39
I_i – міжнародна інтеграція*	0,58	0,66	0,55	-0,36	0,62	0,39	1,00

Джерело: розраховано автором за даними [9; 11; 13-14]

Кореляційний аналіз підтверджує наявність тісного позитивного зв'язку між споживчими витратами населення та реальними наявними доходами ($r = 0,82$), що узгоджується з теоретичними положеннями економіки споживання та обґрунтовує домінуючу роль дохідного чинника у формуванні споживчої поведінки. Значущі позитивні кореляції також простежуються між рівнем споживання та зайнятістю населення ($r = 0,69$) і рівнем урбанізації ($r = 0,64$), що свідчить про опосередкований вплив ринку праці та просторової концентрації економічної активності.

Негативний зв'язок між споживчими витратами та індексом споживчих цін ($r = -0,48$) відображає стримувальний вплив інфляційних процесів на купівельну спроможність населення. Водночас, відсутність надмірно високих кореляцій між пояснювальними змінними (значення $r < 0,8$) свідчить про відсутність критичної мультиколінеарності, що підтверджує коректність подальшого застосування багатofакторної регресійної моделі. Отримані кореляційні залежності свідчать, що вплив соціально-економічних чинників на споживчу поведінку є системним і

взаємопов'язаним, а їх інтенсивність варіює залежно від рівня економічного розвитку та інтеграційної залученості регіонів.

З метою кількісної перевірки впливу зазначених соціально-економічних чинників на регіональні відмінності споживчої поведінки населення здійснено оцінювання параметрів багатофакторної регресійної моделі, результати оцінювання параметрів якої в регіональному розрізі подано в таблиці 6.

Таблиця 6

Результати оцінювання параметрів регресійної моделі споживчих витрат населення

Змінна	Коефіцієнт β	Стандартна похибка (SE)	t-статистика	p-value	VIF
Константа (β_0)	385,4	230,6	1,67	0,104	–
Y_i (реальні доходи)	0,58	0,07	8,29	<0,001	2,47
E_i (зайнятість)	26,9	9,4	2,86	0,008	2,24
P_i (ІСЦ)	-14,3	6,0	-2,38	0,023	1,66
U_i (урбанізація)	19,8	7,6	2,61	0,014	2,11
D_i (працездатне населення)	12,4	6,7	1,85	0,074	1,48
I_i (міжнародна інтеграція)	0,92	0,38	2,42	0,021	1,73

Примітка: оцінювання МНК; залежна змінна - споживчі витрати на 1 особу (грн/міс), усереднено за 2019-2021 рр.; I_i - зовнішньоторговельний оборот на душу населення (тис. грн/особу), усереднений за 2019-2021 рр.; $R^2 = 0,75$; $Adjusted R^2 = 0,72$; $F = 17,9$ ($p < 0,001$); $n = 25$.

Джерело: розраховано автором за даними [9; 11; 13-14]

Перевірка робастності. У межах даного дослідження результати економетричного оцінювання отримано з використанням базового індикатора міжнародної економічної інтеграції у формі зовнішньоторговельного обороту на душу населення. Використання альтернативних проксі інтеграцій (експорт на душу населення, експорт/ВРП, приплив прямих іноземних інвестицій) розглядається як перспективний напрям подальших досліджень, що дозволить додатково перевірити стійкість отриманих оцінок та мінімізувати ризик впливу масштабу або загального рівня розвитку регіону.

Результати багатофакторного регресійного оцінювання свідчать про

високу пояснювальну здатність моделі ($R^2 = 0,75$), що означає пояснення близько 75% міжрегіональної варіації споживчих витрат включеними чинниками. Реальні наявні доходи населення та рівень зайнятості мають статистично значущий позитивний вплив на обсяги споживчих витрат, тоді як індекс споживчих цін чинить негативний стримувальний вплив. Рівень урбанізації демонструє позитивний і значущий зв'язок зі споживчими витратами, тоді як демографічний чинник має граничну статистичну значущість. Індикатор міжнародної економічної інтеграції регіону (I_i) є статистично значущою додатковою детермінантою, що підтверджує роль зовнішньоекономічної відкритості у формуванні регіональних відмінностей споживчої поведінки.

Міжнародна економічна інтеграція розглядається як додатковий чинник, що асоціюється зі змінами структури споживчого попиту, перевірка модифікуючих ефектів інтеграції є перспективою подальших досліджень.

Як свідчать дані таблиці 1, у передвоєнний період (2019-2021 рр.) між регіонами України сформувалася стійка асиметрія споживчої поведінки, що проявляється як в абсолютних обсягах споживчих витрат, так і в їх структурі. Зокрема, у регіонах із вищим рівнем соціально-економічного розвитку середні споживчі витрати на одну особу становили 6,2-6,8 тис. грн на місяць, тоді як у регіонах з нижчим рівнем розвитку - 3,9-4,5 тис. грн. При цьому, частка витрат на продукти харчування у першій групі регіонів не перевищувала 38-42%, тоді як у другій групі вона сягала 50-55%, що є індикатором нижчого рівня добробуту та обмеженої диверсифікації споживання.

Порівняльний аналіз таблиць 2 і 3 дозволяє зробити висновок, що процеси інтеграції у міжнародну економіку супроводжувалися поглибленням зазначених відмінностей за даними порівняльного аналізу. У регіонах-лідерах за рівнем зовнішньоекономічної активності, таких як місто Київ, Дніпропетровська область, Львівська область та Одеська область, у

2023-2024 рр. спостерігається відновлення та зростання кінцевих споживчих витрат домогосподарств, а також збільшення частки витрат на послуги до 23-25%. Зазначене свідчить про структурну модернізацію споживчого попиту та зниження його цінової чутливості.

Натомість у регіонах із нижчим рівнем інтеграційної залученості, зокрема Кіровоградська, Чернігівська, Хмельницька, Тернопільська області, зберігається висока частка витрат на продовольчі товари (понад 45%), а динаміка споживчого попиту залишається більш інерційною, що підтверджує обмежену адаптацію до інтеграційних імпульсів.

Результати економетричного аналізу, узагальнені в таблицях 4, 5, кількісно підтверджують зазначені тенденції. Зокрема, реальні наявні доходи населення та рівень зайнятості мають найвищі середні значення у регіонах із вищим рівнем міжнародної інтеграції, що корелює з більшими обсягами споживчих витрат. Водночас, вищі значення індексу споживчих цін у менш інтегрованих регіонах посилюють цінову чутливість попиту та стримують його структурну трансформацію.

Таким чином, сукупний аналіз даних таблиць 2-5 свідчить, що інтеграція регіонів у міжнародну економіку є чинником, що не лише стимулює зростання споживчого попиту, а й поглиблює міжрегіональну диференціацію його структури та динаміки, формуючи чіткий поділ на регіони-лідери та регіони-аутсайтери за інтенсивністю інтеграційного впливу.

У цілому, міжнародна економічна інтеграція виступає чинником, який посилює міжрегіональну диференціацію споживчих моделей, формуючи групи регіонів-лідерів із модернізованими параметрами споживання та регіонів-аутсайдерів, для яких трансформація споживчого попиту відбувається повільніше й має обмежений характер. Вказане підтверджує асиметричний вплив інтеграційних процесів та актуалізує необхідність диференційованого підходу до регіональної економічної політики з

урахуванням специфіки адаптації регіональних споживчих ринків до умов глобалізації.

Адаптація споживчої поведінки населення до умов глобалізації та підвищення конкурентоспроможності регіонів потребує цілеспрямованого коригування регіональної економічної політики з урахуванням виявлених міжрегіональних відмінностей у структурі та динаміці споживчого попиту. У зв'язку з цим, доцільним є зміщення акцентів регіональної політики від універсальних інструментів до диференційованих механізмів впливу, адаптованих до рівня соціально-економічного розвитку та інтеграційної залученості конкретних регіонів.

Важливим практичним напрямом є стимулювання зростання реальних доходів населення та розширення зайнятості, зокрема через підтримку експортно-орієнтованих і високододаних секторів економіки, розвиток малого та середнього бізнесу, а також залучення іноземних інвестицій, що створює передумови для формування більш диверсифікованої структури споживчого попиту та зниження його надмірної цінової чутливості, особливо в регіонах-аутсайдерах.

Другим суттєвим напрямом є розвиток споживчої та сервісної інфраструктури, включно з логістикою, цифровими платформами, фінансовими та торговельними послугами. Підвищення доступності якісних товарів і послуг, у тому числі імпорتنих, сприяє інтеграції регіональних споживчих ринків у глобальні ланцюги вартості та формуванню сучасних моделей споживання, орієнтованих на якість і сервіс [12].

Окремої уваги потребує політика цінової та інституційної стабільності на регіональному рівні, зокрема через підтримку конкурентного середовища, запобігання монополізації локальних ринків та підвищення прозорості ціноутворення. Зазначене дозволяє пом'якшити негативний вплив інфляційних коливань на споживчу поведінку населення та підвищити довіру домогосподарств до ринкових механізмів.

Крім того, доцільним є впровадження регіонально орієнтованих програм споживчої освіти та цифрової інклюзії, спрямованих на формування раціональних споживчих стратегій, підвищення фінансової грамотності та адаптацію населення до цифрових форматів споживання в умовах глобалізації.

У сукупності реалізація зазначених напрямів дозволяє узгодити регіональну економічну політику з трансформацією споживчої поведінки, зменшити міжрегіональні диспропорції та створити умови для підвищення конкурентоспроможності регіонів у глобальному економічному просторі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У результаті дослідження встановлено наявність стійкої міжрегіональної диференціації споживчої поведінки населення України у довоєнний період 2019-2021 рр., що проявляється як у рівні споживчих витрат на одну особу, так і в їх структурі. Регіони з вищим рівнем соціально-економічного розвитку характеризуються більшими обсягами споживання та вищою часткою витрат на непродовольчі товари й послуги, тоді як у менш розвинених регіонах домінують витрати на продукти харчування, що відображає обмеженість платоспроможного попиту та низький рівень споживчої диверсифікації.

Економетричний аналіз засвідчив високу пояснювальну здатність моделі ($R^2 = 0,75$) та визначальну роль реальних наявних доходів і рівня зайнятості у формуванні споживчих витрат населення. Індекс споживчих цін чинить статистично значущий стримувальний вплив на споживання, тоді як рівень урбанізації має позитивний зв'язок зі споживчими витратами. Включення індикатора міжнародної економічної інтеграції регіону підтвердило його позитивну статистичну значущість як додаткової детермінанти споживчої поведінки, що свідчить про роль зовнішньоекономічної відкритості у формуванні регіональних відмінностей споживання та обґрунтовує доцільність подальшого аналізу модифікуючих

ефектив інтеграції.

Література

1. Deaton, A., & Muellbauer, J. (1980). An almost ideal demand system. *The American Economic Review*, 70(3), 312-326. URL: <https://www.aeaweb.org/aer/top20/70.3.312-326.pdf> (дата звернення: 25.12.2025).
2. Krugman, P. (1991). Increasing returns and economic geography. *Journal of Political Economy*, 99(3), 483-499. DOI: <https://doi.org/10.1086/261763>
3. Fujita, M., Krugman, P., & Venables, A. J. (1999). The spatial economy: Cities, regions, and international trade. *MIT Press*. DOI: <https://doi.org/10.7551/mitpress/6389.001.0001>
4. Krugman, P., & Venables, A. J. (1995). Globalization and the inequality of nations. *The Quarterly Journal of Economics*, 110(4), 857-880. DOI: <https://doi.org/10.2307/2946642>
5. Rodrik, D. (2018). Is Populism Necessarily Bad Economics? *AEA Papers and Proceedings*, 108, 196-99. DOI: <https://doi.org/10.1257/pandp.20181122>
6. Писаренко Н. В., Чорнодід І. С., Ярмоленко Ю. О., Буткевич О. В., Базарна О. В. Трансформація світового економічного порядку під впливом регіоналізації, інфраструктурних викликів товарного ринку та економічного лідерства. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 18. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo>
7. Libanova, E. M. (2019). A new approach to combating poverty: research methods, results, lessons for Ukraine. *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 12, 43-53. DOI: <https://doi.org/10.15407/vism2019.12.043>
8. Piekut, M., & Knapková, M. (2025). Patterns and convergence in household spending: Insights from Western and Eastern Europe. *Amfiteatru*

Economic, 27(68), 180-195. DOI: <https://doi.org/10.24818/EA/2025/68/180>

9. Household living conditions in Ukraine: Statistical collection (2019-2021). Kyiv: SSSU. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 24.12.2025).

10. World Bank (2024). *Ukraine macro poverty outlook: April 2024*. Washington, DC: World Bank Group. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/macro-poverty-outlook-april-2024> (дата звернення: 24.12.2025).

11. State Statistics Service of Ukraine (2024). Socio-economic situation of Ukraine in 2023-2024. Kyiv: SSSU. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 24.12.2025).

12. Писаренко Н. В., Чорнодід І. С., Ярмоленко Ю. О., Буткевич О. В., Базарна О. В. Інтеграція інструментів проєктного менеджменту та лідерських стратегій у маркетингове управління регіональним економічним розвитком. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. № 25. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17959663>

13. Статистичні щорічники України, 2021-2024. Держ. служба статистики України. Київ: Держстат України, 2021-2024. URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/statystychnyy-shchorichnyk-ukrayiny-2021> (дата звернення: 25.12.2025).

14. Національний банк України. Макроекономічні показники 2021-2025. Київ: НБУ, 2021-2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators> (дата звернення: 25.12.2025).

References

1. Deaton, A., & Muellbauer, J. (1980). An almost ideal demand system. *The American Economic Review*, 70(3), 312-326. Available at: <https://www.aeaweb.org/aer/top20/70.3.312-326.pdf>

2. Krugman, P. (1991). Increasing returns and economic geography. *Journal of Political Economy*, 99(3), 483-499. DOI:

<https://doi.org/10.1086/261763>

3. Fujita, M., Krugman, P., & Venables, A. J. (1999). *The spatial economy: Cities, regions, and international trade*. MIT Press. DOI: <https://doi.org/10.7551/mitpress/6389.001.0001>

4. Krugman, P., & Venables, A. J. (1995). Globalization and the inequality of nations. *The Quarterly Journal of Economics*, 110(4), 857-880. DOI: <https://doi.org/10.2307/2946642>

5. Rodrik, D. (2018). Is Populism Necessarily Bad Economics? *AEA Papers and Proceedings*, 108, 196-99. DOI: <https://doi.org/10.1257/pandp.20181122>

6. Pysarenko N. V., Chornodid I. S., Yarmolenko Yu. O., Butkevych O. V., Bazarna O. V. (2025). Transformatsiia svitovoho ekonomichnoho poriadku pid vplyvom rehionalizatsii, infrastrukturykh vyklykiv tovarnoho rynku ta ekonomichnoho liderstva [Transformation of the global economic order under the influence of regionalization, infrastructure challenges of commodity markets, and economic leadership]. *Aktualni pytannia ekonomichnykh nauk - Actual Issues of Economic Sciences*, 18. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18002374> [in Ukrainian].

7. Libanova, E. M. (2019). Novyi pidkhid do borotby z bidnistiu: metody doslidzhennia, rezultaty, uroky dlia Ukrainy [A new approach to combating poverty: research methods, results, lessons for Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy - Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 12, 43-53. DOI: <https://doi.org/10.15407/vism2019.12.043> [in Ukrainian].

8. Piekut, M., & Knapková, M. (2025). Patterns and convergence in household spending: Insights from Western and Eastern Europe. *Amfiteatru Economic*, 27(68), 180-195. DOI: <https://doi.org/10.24818/EA/2025/68/180>

9. *Household living conditions in Ukraine*: Statistical collection (2019-2021). Kyiv: SSSU. Available at: <https://ukrstat.gov.ua>

10. World Bank (2024). *Ukraine macro poverty outlook: April 2024*.

Washington, DC: World Bank Group. Available at:
<https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/macro-poverty-outlook-april-2024>

11. State Statistics Service of Ukraine (2024). *Socio-economic situation of Ukraine in 2023-2024*. Kyiv: SSSU. Available at: <https://ukrstat.gov.ua>

12. Pysarenko, N. V., Chornodid, I. S., Yarmolenko, Yu. O., Butkevych, O. V., Bazarna, O. V. (2025). Intehratsiia instrumentiv proiektnoho menedzhmentu ta liderskykh stratehii u marketynhove upravlinnia rehionalnym ekonomichnym rozvytkom [Integration of project management tools and leadership strategies into marketing management of regional economic development]. *Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsii - Economic achievements: prospects and innovations*, 25. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17959663> [in Ukrainian].

13. State Statistics Service of Ukraine (2021-2024). *Statistical Yearbook of Ukraine*. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. Available at: <https://stat.gov.ua/uk/publications/statystychnyy-shchorichnyk-ukrayiny-2021> [in Ukrainian].

14. National Bank of Ukraine (2021-2025). *Macroeconomic Indicators*. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators> [in Ukrainian].